

Luodaanko innovaatiomarkkinoilla työpaikkoja?

ARI OJAPELTO

EU asetti Lissabonin-strategian yhteydessä vuonna 2000 tavoitteeksi kasvattaa tutkimus- ja tuotekehityusrahoitusta merkittävästi, kolmeen prosenttiin alueen bkt:sta vuoteen 2010 mennessä. ”Tavoite ei ole lähelläkään toteutumista”, totesi Sitran yliasiamies Esko Aho, jonka johdolla julkistettiin vuoden 2006 alussa ”Creating an innovative Europe” -raportti Brysselissä.

Ahon mielestä yhteiskunnan ja talouden rakenteet ovat Euroopassa perua teollisen järjestelmän ajalta, eivätkä ne juuri ole muuttuneet innovatiivisiin tavaroiden ja palveluiden tuotannon tarpeisiin.

Suomi on kuitenkin Euroopanärkeä innovatiivisuudessa vuoden 2006 alussa Brysselissä julkaistun tutkimuksen mukaan. Euroopan unionin jäsenmaista Suomen edelle meni vain Ruotsi ja muista maista vain Sveitsi.

Myös amerikkalainen professori Richard Florida esitteli vuonna 2005 globaalin luovuusindeksin, jolla mitataan valtioiden välistä teknologista kehitystä, väestön lahjakkuutta ja suvaitsevaisuutta. Kirjassaan ”Luovan luokan esiinmarssi” hän suitsuttaa suomalaista innovatiivisuutta. Suomi sijoittuu 45 maan vertailussa kolmanneksi, edellään vain Ruotsi ja Japani.

Innovaatiotoiminnan alkupäässä on uuden tutkimustiedon luominen. Suomessa on yksi promille maailman väes-

töstä, mutta meillä syntyy yksi prosentti maailman tieteellisistä julkaisuista. Väkilukuun tai kansantuotteeseen suhteutettuna Suomi on tutkimuksen huipumaa Sveitsin, Ruotsin ja Israelin jälkeen – selvästi edellä mm. Hollantia, Englantia ja Yhdysvaltoja.

Yliopistot kantavat tästä tuloksesta päävastuun: tieteellisistä julkaisuista tehdään 80 prosenttia yliopistoissa ja 4 prosenttia yrityksissä, kun taas tutkimus- ja kehittämistoiminnan rahoituksesta korkeakoulujen osuus on 20 prosenttia ja yritysten 70 prosenttia.

Aho haluaa silti lisää rahaa tutkimukseen Euroopassa ja Suomessa, vaikka Tilastokeskuksen mukaan yritysten investoinnit tutkimukseen ja tuotekehitykseen olivat Suomessa vuosina 1995–2003 yhteensä lähes 24 miljardia euroa. Ne kasvoivat yli kaksinkertaisiksi ja olivat vuonna 2003 jo 3,5 miljardia euroa eli samaa suuruusluokkaa kuin kiinteät investoinnit. Silti kaikki Suomessa tehdyt työtunnit ovat alhaisemmalla tasolla kuin 15 vuotta sitten ja ns. laaja (= todellinen) työttömyys on 16 prosenttia. Edes Suomen huipuinnovaatiivisuudella ei luoda työpaikkoja.

Ahon vetämä raportti on eräänlainen pääoman ja elinkeinoelämän hätähuuto. Ahohan on EVA-Forumien valmistelu- ja suunnitteluryhmän jäsen ja EVA:n luottomies. ”Jos

vanhakantaiset, piintyneet ja muutosta vastustavat asenteet eivät korjaannu, Euroopan elintaso on suuressa vaarassa”, toteaa Aho. Tarvitaan innovaatioita edistävät markkinat, jotta Eurooppaa vaivaava massatyöttömyys saataisiin poistetuksi.

* * *

Viimeaikaiset visiot toivotuista työpaikoista ovat sisältäneet uusia taikasanoja: tietoyhteiskunta, osaamisyhteiskunta, verkostotalous, yrittäjyys, yksityistäminen. Erityisesti Aho on kannattanut yhteiskunnan palvelujen ulkoistamista. Yksityisten palvelualueiden yritykset Suomessa ovat kuitenkin niin pieniä, että niillä ei ole mitään mahdollisuuksia kilpailla maailmanlaajusten palveluyritysten kanssa. Esimerkiksi vuonna 2003 terveydenhuollon ja sosiaalipalvelujen toimialalla oli Suomessa 14 239 yritystä. Niiden palveluksessa oli yhteensä 29 140 henkeä. Kiinteistöalan palveluyrityksiä oli 10 719, henkilökuntaa niissä oli vain 23 088.

Näiden yrittäjätoiminnan tyypillisten kasvualojen yritysten keskikoko on hieman yli kaksi palkansaajaa. Niiden yksi merkittävimmistä kilpailijoista on ISS-palvelut. Henkilöstöä sillä oli samana vuonna Suomessa 6 772. Vuonna 2004 henkilöstön määrä lähes kaksinkertaistui. Yhtiö osti mm. Engelyhtymän ja teki yhteistyösopi-

muksen VR:n kanssa. ISS-konserni toimii 44 maassa. Kaikkiin henkilöstöä on yli 290 000. Vuoden 1998 jälkeen se on hankkinut omistukseensa yli 350 yritystä ja lisännyt palveluksessaan olevan henkilöstön määrää yli 200 000 hengellä.

Siinä on ääriesimerkkiin pelkistettynä uusien suomalaisyrittäjien kilpailutilanne. Jos on ”luokalle jääneistä” paras, työllistää itsensä ja ehkä muutaman muun, kunnes eläkeputki tulee pelastajaksi. Tärkeä strategia yrittäjälle on päästä niiden joukkoon, jotka ISS-konsernin kaltaiset jätit ostavat.

Nyt Aho vielä lisää uusia mantroja, kuten tutkimus- ja tuotekehittäminen, uudet innovaatiot ja keksinnöt, teknologia ja tuottavuus. ”Me esitämme tällaista mobiliteettia, voimavarojen siirtymistä resurssipohjaisesta tietoon perustuvaan talouteen. Esimerkiksi rahoitusjärjestelmän pitäisi muuttua innovatiivisen yhteiskunnan vaatimuksia vastaavaksi, mikä käytännössä tarkoittaisi pääomasijoitustoiminnan edellytysten parantamista”, visioi Aho.

Aholla tuntuu olevan kovin puhdasotsainen käsitys pääomasijoittajista. Vielä 1990-luvulla yrityskauppoja hallitsivat pitkälti pörssiyritykset, jotka ostivat toisiaan tai pienempiä kilpailijoita pois markkinoilta kiusaamasta. Sitten sijoitusvarallisuus kasvoi ja rahasta ei ollut enää pulaa, koska markkinoilta ei enää löytynyt järveviä tuotannollisia investointikohteita. Korot laskivat ja alkoi kultakausi pääomasijoittajille, jotka ovat tulleet pörssiyrityksien rinnalle ja kilpailijoiksi.

He esiintyvät ”bisnesenkeleinä” ja hyväntekijöinä, jotka jalostavat yrityksiä ja rationalisoivat

vanhoja toimialoja. Käytännössä he ovat kuitenkin yritysmaailman haaskalintuja, joiden tarkoituksena ei ole jalostaa saati sitten työllistää, vaan kaapata ja ”kääntää kassa” ja siirtyä seuraavan haaskan kimppuun. Pääomasijoittajat ovat jo syrjäyttäneet pörssiyritykset vuoden 2005 yrityskaupoissa. Pohjoismaisissa tehdyissä yli viiden miljoonan euron arvoisissa yrityskaupoissa pääomasijoittajat olivat kaupahintojen perusteella laskettuna jonkinlaisina osapuolina peräti 95 prosentissa näistä kaupoista. Toisin sanoen pääomasijoittajat olivat 51 miljardin euron kaupoista mukana 49 miljardissa, käy ilmi yrityskauppoja seuraavan Mergermarketin vuoden 2005 marraskuun tilastoista. Pääomasijoittajat olivat mukana erityisesti suurissa yrityskaupoissa.

Toiminta perustuu yleensä muihin yritysyrityksiä puhtaammin oman pääoman tuoton maksimoimiseen. Nämä yhtiöt pyrkivät ostamaan yhtiöitä pitkälti velkarahalla, jolloin oman pääoman tuotto saadaan ”velkavivulla” mahdollisimman suureksi. Velkavivulla tarkoitetaan tilannetta, jossa ostokohteen tuottoprosentti ylittää velan korkokustannuksen. Mitä suurempi osa kaupasta rahoitetaan velalla, sitä suuremmaksi tulee tällöin oman pääoman tuotto. Velkavivun hyödyntäminen edellyttää, että velkaa maksetaan mahdollisimman nopeasti pois. Se johtaa ostettujen yritysten nopeaan omaisuuden myyntiin ja rakennearjoitukseen, jotka eivät välttämättä edistä yrityksen menestymistä pitkällä tähtäimellä. Yritysmaailman ”lääkärit” muuttuvatkin äkkiä ruumiinryöstäjiksi.

* * *

Aho valittelee tietoyhteiskunnan investointien vaikeutta. ”Resurssipohjaisessa taloudessa lainan vakuutena ovat toteutuvat investoinnit. Mutta mitä tietoon perustuvassa taloudessa annetaan vastikkeeksi, kun molekyylistä ruvetaan kehittämään lääkettä”, ihmettelee Aho.

Aholla on omakohtaisia kokemuksia tietointensiivisten investointien vaikeudesta. Bioalalle on pumpattu julkista rahaa yli miljardi euroa. Yrityksille Tekes on antanut avustuksia ja lainoita vuosina 1996–2005 yhteensä 210 miljoonaa euroa ja tutkimuslaitoksille 150 miljoonaa, Sitra puolestaan 145 miljoonaa ja Tesi 10 miljoonaa euroa. Tutkimuslaitoksille ja korkeakouluille tutkimusrahoitusta Suomen Akatemia on antanut 381 miljoonaa ja opetusministeriö 220 miljoonaa euroa.

Biotekniikan yritysten saamat tukieurot ja yritysten tulokset näyttävät kulkevan käsi kädessä. Tosin niin päin, että eniten tukea saaneet biotekniikan yritykset ovat eniten tappiollisia. Eurooppalaiset biotekniikan alan pörssiyritykset pysyvät pystyssä keskimäärin vuoden, mikäli ne eivät saa uutta rahoitusta. Näin arvioi yritysjärjestelyihin erikoistunut PwC Corporate Finance, joka selvitti tappiota tekevien bioyritysten tulevaisuutta. ”Vastaavilla yrityksillä Yhdysvalloissa on elinaikaa vain puolisen vuotta”, totesi PwC:n asiantuntija Olli Arojärvi Biotec 2004 -messuilla.

Helsingin Sanomat selvitti, mitkä 13 biotekniikan yritystä ovat saaneet eniten Tekeksen yritysrahoitusta ja lainoja vuosina 1997–2004. Summiin lisättiin Sitran ja Teollisuuslaitosten pääomasijoitukset kokonaisuudessaan. Kaikki eniten tue-

tut suomalaiset biotekniikan yritykset olivat tappiollisia, kertoi yrityksen viimeksi julkistettu tilinpäätös. Syvimmälle on vajonnut eniten tuettu pörssiyritys Biotie, joka teki 4,5 miljoonan euron liikevaihdolla 7 miljoonan euron tappion. Silti Aho uskoo, että ala luo tulevaisuuden työpaikat.

Meillä on vähän yli sata biotekniikka-alan yritystä, jotka työllistävät vuosituhannen alussa n. 4 000 ihmistä. Lisäksi melkein kaikki lupaavat yritykset on jo ostettu amerikkalaiseen omistukseen. Koko biotekniikka-alaan liittyy myös melkoisia eettisiä ja yhteiskunnallisia riskejä. Vaikka biotekniikka on aloittanut kehitystoimintansa Yhdysvalloissa, ei sen työllistävä vaikutus ole kovin mittavaa. Yhdysvalloissa oli vuonna 1998 noin 1 300 biotekniikka-alan yritystä ja vähän yli 150 000 työntekijää. Euroopassa oli yhteensä 1 200 yritystä ja 45 000 työntekijää, joten massatyöttömyyden

poistajaksi alasta ei taida olla.

Ahon johtama työryhmä on syystä huolissaan, että isot eurooppalaisyritykset sijoittavat tutkimus- ja tuotekehittelytoimintaansa kasvavassa määrin Euroopan ulkopuolelle. ”Vaikka se kuulostaa julmalta, tosiasia on, että nämä globalisoituneet eurooppalaiset yritykset eivät välttämättä tarvitse Eurooppaa, mutta Eurooppa tarvitsee niitä”, toteaa Aho. Entiseltä poliitikolta tällainen lausunto on vastuutonta. Ensin on ideologisin syin vapautettu pääomat ja markkinat ymmärtämättä päätösten seurauksia ja sitten nostetaan kädet pystyyn. Hyväksytään luonnonlakina katastrofaalinen kehitys ja sanotaan, että se on ”ainoa” vaihtoehto.

Suomessa on tähän asti kannettu ensisijaista huolta siitä, että tehdastyö karkaa halpatuontimaihin. Paljon vähemmän on kiinnitetty huomiota siihen, että niin sanottua valkokaulustyötä, esimerkiksi suunnittelua ja tuo-

tekehitystä, voidaan tietoverkkojen avulla hajauttaa muualle maailmaan. Suomen tärkein tutkimus- ja tuotekehittäjä, Nokia, on entistä selvemmin lähtemässä tälle tielle.

Jo aiemmin Nokia on perustanut uusia tutkimuskeskuksia esimerkiksi Kiinaan ja Intiaan, mutta nyt se aikoo siirtää verkkoyksikkönsä jo olemassa olevaa tuotekehitystä Suomesta ulkomaille, varsinkin Aasiaan. Silti ”köyhä” Nokia saa ylivoimaisesti eniten tutkimus- ja tuotekehittelytukiaisia yhteiskunnalta ja mm. Ahon johtamalta laitokselta. Nokia ei perustele siirtotarvetta kustannussäästöillä vaan sillä, että sen pitää olla lähellä asiakkaita. Se on perusteltu syy, mutta tuskin yhtiö panee pahakseen, vaikka tuotekehitys tällä keinolla halpenisikin. Samalla Nokian kurssinousu ja johtajien optiot ja bonukset tulevat varmistetuiksi.

APUA! Meiltä viedään yksityisyys

PENTTI YRJÖNEN

Aikoinaan väitettiin Suomen toistavan Ruotsin virheratkaisut muutaman vuoden viiveellä huolimatta median ja kansan mielipiteistä. Nykyisin voidaan väittää pienempien kuntien toistavan Helsingin mokat, jopa niiden vielä viihtyessä otsikoissa. Pääkaupunkiseudun huonomaineisin yritys lienee nykyään Korsisaari Oy, joka yhdessä kaupungin kanssa on organisoinut

vanhusten ja vammaisten kuljetuspalvelut. Nyt tuo Helsingissä kokeiluna alkanut seikkailu ja vammaisten oikeuksien härski polkeminen muuttuvat käytännöksi koko maassa. Vanhasta taksikäytännöstä siirrytään näihin, luultavasti jopa perustuslakimme vastaisiin, ”ryhmäkuljetuksiin”.

Samalla suoritetaan mitä härskein tulonsiirto rehellsiltä suo-

malaisilta taksiyrittäjiltä ahneelle tanskalaisyhtiölle (TDC Song Oy), jolla on suhteita rakkaaseen (ja vieläkin ahneempaan) Elisaamme. Varmasti muutama taksikeskus tässä maassa kaa-tuu ja kilometritehtaalle joutuvat ne pitkään alalla olleet, jotka osaavat vielä palvelun jalon taidon. Epävarmuus tulevaisuudesta on jo nyt pysäyttänyt muutamien pyörien pyörimisen täällä